

Гидке каченя

Добре було за містом! Стояло літо, жито вже пожовтіло, вівси зеленіли, сіно було зметене в стоги; по зеленому лугові ходив довгоногий лелека і балакав по-єгипетськи — він навчився цієї мови від матері. За полями й луками простягалися великі ліси з глибокими озерами в нетрях. Так, добре було за містом! Просто на сонці лежала стара садиба, оточена глибокими ровами з водою; від самої будівлі аж до води ріс лопух, такий великий, що маленькі діти могли стояти під найбільшим його листям у повний зріст. У самій гущавині лопуху було так само глухо й дико, як у густому лісі, і ось там-то сиділа на яйцях качка. Сиділа вона вже давно, і їй порядком набридло це сидіння — її мало відвідували: іншим качкам більше подобалося плавати по ровиках, ніж сидіти в лопусі та крякати з нею. Нарешті яєчні шкаралупи затріщали.

— Пі! Пі! — почулося з них, яєчні жовтки ожили й повишували з шкаралуп носики.

— Жваво! Жваво! — закричала качка, і каченята заспішили, якимось видерлися й почали оглядатися навколо, роздивляючись зелене листя лопуху; мати не заважала їм — зелене світло корисне для очей.

— Який світ великий! — сказали каченята.

Ще б пак! Тепер у них було куди більше місця, ніж тоді, коли вони лежали в яйцях.

— А ви думаєте, що тут і весь світ? — сказала мати. — Ні! Він тягнеться далеко-далеко, туди, за сад, у поле священика, але там я відроду не бувала!.. Ну, всі чи ви тут? — І вона встала. — Ах, ні, не всі! Найбільше яйце цілісіньке! Та скоро ли цьому буде кінець! Право, мені вже набридло.

І вона знову сіла.

— Ну, як справи? — зазирнула до неї стара качка.

— Та ось ще одне яйце лишилося! — сказала молода качка. — Сиджу, сиджу, а все толку немає! Але подивись-но на інших! Просто краса! Жахливо схожі на батька! А він-то, негідник, і не відвідав мене жодного разу!

— Почекай-но, я погляну на яйце! — сказала стара качка. — Може статися, це індиче яйце! Мене теж одного разу обдурили! Ну й намаялася ж я, коли вивела індичат! Вони страшенно бояться води; уж я й крякала, й кликала, й

штовхала їх у воду — не йдуть, та й годі! Дай мені поглянути на яйце! Ну, так і є! Індиче! Кинь-но його та йди, учи інших плавати!

— Посиджу ще трохи! — сказала молода качка. — Сиділа стільки, що можна посидіти ще трішки.

— Як завгодно! — сказала стара качка й пішла. Нарешті затріщала шкаралупа самого великого яйця.

— Пі! Пі! — і звідти випав величезний некрасивий пташеня. Качка оглянула його.

— Жахливо великий! — сказала вона. — І зовсім не схожий на решту! Невже це індича? Ну та у воді-то він у мене побуває, хоч би мені довелося штовхнути його туди силою!

Наступного дня погода стояла чудова, зелений лопух увесь був залитий сонцем. Качка з усією своєю родиною вирушила до рову. Буль! — і качка опинилася у воді.

— За мною! Жваво! — покликала вона каченят, і ті одне за одним також бульнулися у воду.

Спочатку вода покрила їх з голівками, але потім вони виринули й попливли так, що любо. Лапки в них так і працювали; некрасивий сірий каченя не відставав від інших.

— Який же це індича? — сказала качка. — Глянь, як славно гребе лапками, як прямо тримається! Ні, це мій власний син! Та він зовсім і не поганий, як подивишся на нього гарненько! Ну, жваво, жваво, за мною! Я зараз введу вас у товариство: ми вирушимо на пташиний двір. Але тримайтеся до мене ближче, щоб хто-небудь не наступив на вас, та бережіться котів!

Скоро дісталися й до пташиного двору. Батечки! Що тут був за шум і гам! Дві сім'ї билися через одну вугрячу голівку, і зрештою вона дісталася кішці.

— Ось як ідуть справи на білому світі! — сказала качка й облизнула язичком дзьоб: їй теж хотілося скуштувати вугрячої голівки. — Ну, ну, ворухніть лапками! — сказала вона каченяткам. — Крякніть і вклоніться он тій старій качці! Вона тут знатніша за всіх! Вона іспанської породи і тому така товста. Бачите, у неї на лапці червоний клаптик? Як гарно! Це знак найвищої відзнаки, якої тільки може удостоїтися качка. Люди цим дають зрозуміти, що не бажають її втратити; по цьому клаптику її впізнають і люди, й тварини. Ну, жваво! Та не тримайте лапки разом! Благопристойне каченя повинно тримати

лапки окремо й вивертати їх назовні, як татусь з мамусею! Отак! Кланяйтеся тепер і крякайте!

Вони так і зробили, але інші качки оглядали їх і голосно говорили:

— Ну, ось ще ціла орда! Наче нас було мало! А один-то який безобразний! Його вже ми не потерпимо!

І зараз же одна качка підскочила й дзьобнула його в шию.

— Залиште його! — сказала качка-мати. — Він вам адже нічого не зробив!

— Можливо, але він такий великий і дивний! — відповіла забіяка. — Йому й треба задати гарненько!

— Чудові в тебе дітки! — сказала стара качка з червоним клаптиком на лапці.

— Всі дуже милі, окрім одного... Цей не вдався! Добре б його переробити!

— Ніяк не можна, ваша милосте! — відповіла качка-мати. — Він некрасивий, але в нього добре серце, і плаває він не гірше, насмілюся навіть сказати, краще за інших. Я думаю, що він виросте, погарнішає або стане з часом поменшим. Він залежався в яйці, відтого й не зовсім вдався. — І вона провела носиком по пір'їнках великого каченяти. — Крім того, він селезень, а йому краса не так потрібна. Я думаю, що він змужніє й проб'є собі дорогу!

— Решта каченят дуже-дуже милі! — сказала стара качка. — Ну, почувайтесь як удома, а знайдете вугрячу голівку, можете принести її мені.

Ось вони й стали поводитися, як удома. Тільки бідного каченяти, яке вилупилося пізніше за всіх і було таке безобразне, дзьобали, штовхали й обсипали насмішками решта всіх — і качки, й кури.

— Він надто великий! — говорили всі, а індик, який народився зі шпорами на ногах і тому вважав себе імператором, надувся і, наче корабель на всіх парусах, підлетів до каченяти, подивився на нього й пресердито залопотів; гребінь у нього так увесь і налився кров'ю. Бідне каченя просто не знало, що йому робити, як бути. І треба ж було йому вродитися таким безобразним посміховиськом для всього пташиного двору!

Так минув перший день, потім пішло ще гірше. Всі гнали бідняжку, навіть брати й сестри сердито казали йому: «Хоч би кішка втягла тебе, неносний потворо!» — а мати додавала: «Очі б мої тебе не бачили!» Качки дзьобали його, кури щипали, а дівчина, яка давала птицям корм, штовхала ногою.

Не витримав каченя, перебіг двір і — через тин! Маленькі пташки перелякано злетіли з кущів.

«Вони злякалися мене — такий я безобразний!» — подумав каченя й пустився із заплющеними очима далі, поки не опинився в болоті, де жили дикі качки. Втомлений і сумний він просидів тут усю ніч.

Вранці качки вилетіли з гнізд і побачили нового товариша.

— Ти хто такий? — запитали вони, а каченя крутилося, кланяючись на всі боки, як уміло.

— Ти пребезобразний! — сказали дикі качки. — Але нам до цього немає діла, тільки не вздумай породнитися з нами!

Бідняжка! Де вже йому було й думати про це! Лиш би дозволили йому посидіти тут в очереті та попити болотної водиці.

Два дні провів він у болоті, на третій з'явилися два диких гусаки. Вони недавно вилупилися з яєць і тому виступали з великим форсом.

— Слухай, друже! — сказали вони. — Ти така потвора, що, право, подобаєшся нам! Хочеш блукати з нами й бути вільним птахом? Недалеко звідси, в іншому болоті, живуть премилі дикі гуски-панночки. Вони вміють говорити «рап, рап!» Ти така потвора, що — чого доброго — будеш мати в них великий успіх!

«Пиф! паф!» — раптом роздалося над болотом, і обидва гусаки впали в очерет мертвими: вода окрасилася кров'ю. «Пиф! паф!» — роздалося знову, і з очерету піднялася ціла зграя диких гусей. Пішла стрілянина. Мисливці оточили болото з усіх боків; деякі з них сиділи в навислих над болотом гілках дерев. Блакитний дим хмарами огортав дерева й стелився над водою. По болоту шльопали мисливські собаки; очерет хитався з боку в бік. Бідне каченя було ні живий ні мертвий від страху й тільки хотів сховати голову під крило, як глядь — перед ним мисливський собака з висунутим язиком і блискучими злими очима. Він наблизив до каченяти свою пащу, оскалив гострі зуби й — шльоп, шльоп — побіг далі.

— Слава Богу! — перевів дух

каченя. — Слава Богу! Я такий потворний, що навіть собака не хоче мене вкусити!

І він сховався в очереті; над його головою то й дело літали дробинки, лунали постріли.

Стрілянина вщухла лише до вечора, але каченя ще довго боялося поворухнутися. Пройшло ще кілька годин, поки воно наважилося встати, озирнутися й пуститися бігти далі полями та луками. Дув такий сильний вітер, що каченя ледве-ледве могло рухатися.

До ночі воно добігло до бідної хатинки. Хатинка була вже така обветшала, що готова була впасти, та не знала, на який бік, тому й трималася. Вітер так і підхоплював каченя — доводилося вpirатися в землю хвостом!

Вітер, однак, усе міцнішав; що було робити каченяті? На щастя, воно помітило, що двері хатинки зіскочили з однієї петлі й висять зовсім криво: можна було вільно прослизнути через цю щілину в хатинку. Так воно й зробило.

У хатинці жила старенька з котом і куркою. Кота вона кликала синочком; він умів вигинати спинку, муркотіти і навіть випускати іскри, якщо його гладили проти шерсті. У курки були маленькі, коротенькі ніжки, її й прозвали Коротконіжкою; вона старанно несла яйця, і старенька любила її, як доньку.

Вранці прибульця помітили: кіт почав муркотіти, а курка кудакати.

— Що там? — спитала старенька, оглянулась навколо і помітила каченя, але через свою сліпоту прийняла його за жирну качку, яка відбилася від дому.

— Оце так знахідка! — сказала старенька. — Тепер у мене будуть качині яйця, якщо тільки це не селезень. Ну та побачимо, випробуємо!

І каченя взяли на випробування, але минуло три тижні, а яєць усе не було. Паном у домі був кіт, а панією — курка, і обидва завжди казали: «Ми і світ!» Вони вважали себе половиною всього світу, притому — кращою його половиною. Каченяті ж здавалося, що можна на цей рахунок мати й іншу думку. Курка, однак, цього не потерпіла.

— Умієш ти нести яйця? — спитала вона каченя.

— Ні!

— То й тримай язик на прив'язі!

А кіт спитав:

— Умієш ти вигинати спинку, муркотіти і випускати іскри?

— Ні!

— То й не лізь зі своєю думкою, коли говорять розумні люди!

І каченя сиділо в кутку, нахохлившись. Раптом згадалися йому свіже повітря і сонечко, і йому страшенно захотілося поплавати. Воно не витримало і сказало про це курці.

— Та що з тобою?! — спитала вона. — Байдикуєш, от тобі й верзеться всячина! Неси-но яйця або муркочи — дурниця й мине!

— Ах, плавати по воді так приємно! — сказало каченя. — А яке то насолода — пірнати в саму глибіню з головою!

— Гарна насолода! — сказала курка. — Ти зовсім здурів! Спитай у kota — він розумніший за всіх, кого я знаю, — чи подобається йому плавати чи пірнати! Про себе саму я вже не кажу! Спитай, нарешті, у нашої старенької пані: розумнішої за неї немає нікого на світі! По-твоєму, і їй хочеться плавати чи пірнати з головою?

— Ви мене не розумієте! — сказало каченя.

— Якщо вже ми не розуміємо, то хто ж тебе й зрозуміє! Що ж, ти хочеш бути розумнішим за kota і пані, не кажучи вже про мене? Не дурій, а подякуй-но краще Творцеві за все, що для тебе зробили! Тебе прихистили, зігріли, тебе оточує таке товариство, в якому ти можеш чогось навчитися, але ти — порожня голова, і говорити-то з тобою не варто! Уже повір мені! Я бажаю тобі добра, тому й лаю тебе: по цьому завжди пізнаються справжні друзі! Старайся ж нести яйця або навчися муркотіти та випускати іскри!

— Я думаю, мені краще піти звідси куди очі глядять! — сказало каченя.

— І з Богом! — відповіла курка.

І каченя пішло, плавало і пірнало з головою, але всі тварини як і раніше зневажали його за потворність.

Настала осінь; листя на деревах пожовкло і побуріло; вітер підхоплював і кружляв їх у повітрі; угорі, в небі, стало так холодно, що важкі хмари сіяли градом і снігом, а на тину сидів ворон і каркав від холоду на все горло. Брр! Замерзнеш при одній думці про такий холод! Погано доводилося бідному каченяті.

Одного вечора, коли сонечко ще так славно сяяло на небі, з-за кущів піднявся цілий гурт чудових великих птахів; каченя зроду не бачило таких красенів: усі вони були білі як сніг, з довгими, гнучкими шиями! То були лебеді. Вони видали якийсь дивний крик, змахнули чудовими великими крилами і полетіли з холодних луків у теплі краї, за синє море. Вони піднялися високо-високо, а

бідне каченя охопило якесь дивне хвилювання. Воно завертілося у воді, як дзиґа, витягнуло шию і теж видало такий гучний і дивний крик, що саме злякалося. Чудові птахи не йшли у нього з голови, і, коли вони остаточно сховалися з виду, воно пірнуло на саме дно, виринуло знову і було наче не своїм. Каченя не знало, як звуться ці птахи, куди вони летіли, але покохало їх, як не любило досі нікого. Воно не заздрило їхній красі: йому й на думку не могло прийти побажати бути схожим на них; воно раділо б і тому, щоб хоч качки його від себе не відштовхували. Бідне потворне каченя!

А зима стояла холодна-прехолодна. Каченяті доводилося плавати по воді без відпочинку, щоб не дати їй замерзнути зовсім, але з кожною ніччю вільний від льоду простір ставав усе меншим і меншим. Морозило так, що льодяна кора тріщала. Каченя невтомно працювало лапками, але врешті знесилося, зупинилося і все обмерзло.

Рано повз проходив селянин, побачив примерзлого каченя, розбив лід своїм дерев'яним черевиком і приніс птицю додому до дружини. Каченя відігріли.

Але ось діти надумали погратися з ним, а воно уявило, що вони хочуть образити його, і шарахнулося зі страху просто в дійницю з молоком — молоко все розплескалося. Жінка скрикнула і сплеснула руками; каченя тим часом улетило в діжку з маслом, а звідти — у бочонок з борошном. Батеньки, на що воно було схоже! Жінка верещала і ганялася за ним вугільними щипцями, діти бігали, збиваючи один одного з ніг, реготали і верещали. Добре, що двері стояли відчиненими: каченя вибігло, кинулося в кущі просто на щойно випалий сніг і довго-довго лежало там майже без тями.

Було б надто сумно описувати всі злогоди каченяти під час суворої зими. Коли ж сонечко знову пригріло землю своїми теплими променями, воно лежало в болоті, в очереті. Заспівали жайворонки, прийшла весна-красна.

Каченя змахнуло крилами і полетіло; тепер його крила шуміли і були куди міцніші, ніж раніше. Не встигло воно опам'ятатися, як уже опинилося в великому саду. Яблуні стояли всі в цвіту, запашна бузок схиляла свої довгі зелені гілки над звивистим каналом.

Ах, як тут було добре, як пахло весною! Раптом із хащі очерету впливли три чудових білих лебеді. Вони пливли так легко і плавно, наче ковзали по воді. Каченя впізнало гарних птахів, і його охопив якийсь дивний сум.

«Полечу-но я до цих царствених птахів; вони, напевно, уб'ють мене за мою зухвалість, за те, що я, такий потворний, наважився наблизитися до них, але

хай так! Краще бути вбитим ними, ніж терпіти щипки качок і курей, поштовхи птичниці та знати холод і голод зимою!»

І воно злетіло у воду і попливло назустріч красеням-лебедям, які, побачивши його, теж попрямували до нього.

— Убийте мене! — сказало біднятка і опустило голову, очікуючи смерті, але що ж побачило воно в чистій, як дзеркало, воді? Своє власне відображення, але воно було вже не потворною темно-сірою птицею, а — лебедем!

Не біда з'явитися на світ у качиному гнізді, якщо вилупився з лебединого яйця!

Тепер воно раділо, що перенесло стільки горя і лиха: воно краще могло тепер оцінити своє щастя і всю оточуючу його пишноту. Великі лебеді плавали навколо нього і пестили його, гладячи дзьобами по пір'їнках.

У сад прибігли маленькі діти; вони стали кидати лебедям хлібні крихти і зерна, а найменший із них закричав:

— Новий, новий!

І всі інші підхопили:

— Так, новий, новий! — плескали в долоні і пританцьовували від радості; потім побігли за батьком і матір'ю, і знову кидали у воду крихти хліба і тістечок.

Усі казали, що новий красивіший за всіх. Такий молоденький, прекрасний!

І старі лебеді схилили перед ним голови.

А воно зовсім збентежилося і сховало голову під крило, саме не знаючи навіщо. Воно було надто щасливе, але анітрохи не гордилося: добре серце не знає гордині, пам'ятаючи той час, коли всі його зневажали і гнали. А

тепер усі кажуть, що він найпрекрасніший між прекрасними птахами! Бузок схилив до нього у воду свої запашні гілки; сонечко світило так чудово... І ось його крила зашуміли, струнка шия випросталася, а з грудей вирвався лікуючий крик:

— Ні, про таке щастя я й не мріяв, коли був ще потворним каченям!